

2016 | Så kortar vi vägen till svensk arbetsmarknad
- Sacos förslag för jobb och integration

Josefin Edström
Sofia Sandgren Massih

2016 | Så kortar vi vägen till svensk arbetsmarknad
- Sacos förslag för jobb och integration

Josefin Edström & Sofia Sandgren Massih

Citera gärna ur skriften, men ange källa.

© Josefin Edström & Sofia Sandgren Massih och Saco 2016

ISBN: 978-91-88019-14-1

www.saco.se

Förord

Saco efterlyser fler och bättre insatser för Sveriges invandrade akademiker

Saco arbetar för att invandrade akademiker ska etablera sig snabbare på svensk arbetsmarknad och i ett yrke som matchar deras utbildning och erfarenhet. I Sverige finns akademiker från hela världen som är utbildade till och har arbetat som bland annat ekonomer, läkare, lärare, ingenjörer och socialarbetare. Allt för ofta förminskas dessa personers ämnes- och yrkeskunskap enbart på grund av att de inte har en svensk utbildning eller ännu inte talar svenska. Sverige har allt att vinna på att förändra detta synsätt. Saco presenterar här tio förslag med syfte att bättre tillvarata kompetensen hos de akademiker som är nya i Sverige. Många av förslagen är samtidigt relevanta för alla akademiker oavsett var de är födda samt för många utrikes födda med lägre utbildningsnivå. Punkterna är en sammanfattning av Sacos ställningstaganden på området. En längre analys och fler förslag följer längre fram i denna skrift.

Göran Arrius
ordförande Saco

Sacos tio punkter: Så får invandrade akademiker rätt jobb snabbare

1. Satsa på långsiktiga insatser för snabbare etablering och en bättre integration

Alltför många insatser inom etablering och integration bedrivs i tillfälliga projektformer som sedan avslutas utan utvärdering och utan fortsättning. Viktiga erfarenheter från olika projekt måste tas tillvara och de positiva inslagen måste byggas in i en permanent verksamhet. Kortsiktigheten och bristen på utvärdering som nu ofta råder leder även till att den så viktiga vägledningen och informationsspridningen försvåras.

2. Tidig och individanpassad svenskundervisning

Tiden är en viktig faktor för en lyckad etablering på arbetsmarknaden, framför allt för akademiker som kommer med stort humankapital som riskerar att försämrans om det inte kommer till användning. En väl fungerande svenskutbildning är en nyckelfaktor för att korta etableringstiden. Svenskundervisning bör kunna påbörjas direkt vid ankomst till Sverige, innan folkbokföring. En utbyggd fjärrundervisning kan skapa ekonomiska förutsättningar för en individanpassad utbildning utifrån bland annat yrke och utbildningsnivå, då deltagarna inte måste befinna sig på samma plats. Fjärrundervisning kan även vara ett sätt att hantera den tilltagande bristen på sfi-lärare.

3. Skapa en sammanhållen vägledning till svensk arbetsmarknad

Regeringen bör ta fram en sammanhållen vägledning till svensk arbetsmarknad. I dag finns många vägledningsinsatser, bland annat i form av olika digitala verktyg och webbplatser. Vart och ett av dessa har ett relevant men begränsat innehåll samt riktar sig ofta till en avgränsad målgrupp. De befintliga digitala verktygen och webbplatserna bör därför samordnas för att skapa en sammanhållen vägledning som täcker hela informationsbehovet hos alla som har flyttat eller funderar på att flytta till Sverige. Representanter från relevanta myndigheter och organisationer bör medverka i att sammanställa såväl allmän som yrkes- eller utbildningsspecifik information om vad den som är ny i Sverige själv kan göra samt vilken hjälp som finns att få. Vägledningen måste göras känd och tillgänglig. En sådan vägledning kan bidra till att nyanlända på egen

hand kan göra informerade val, men även stödja dem som i sitt arbete ska vägleda målgruppen.

4. Ge snabb hjälp till nyanlända akademiker och minska undanträngningen

Arbetsförmedlingen måste förbättra sin service gentemot olika grupper på arbetsmarknaden. Inte minst gäller detta akademiker generellt och utrikesfödda akademiker i synnerhet. Arbetsförmedlingen har prioriterat dem som står längst ifrån arbetsmarknaden. Det är lovvärt men kan få negativa konsekvenser för andra grupper. Om nyanlända akademiker i stället snabbt får kvalificerad hjälp krävs mindre insatser än om hjälpen kommer långt senare. Samtidigt kan det bidra till att tiden i okvalificerade jobb minskar och likaså undanträngningen av arbete för andra grupper. På så vis ökar chansen till en bättre matchning på hela arbetsmarknaden.

5. Individfokus i etableringsplanerna

Akademikerna inom etableringsreformen behöver, precis som alla andra arbetsökande, få träffa en handläggare som har kunskap om deras utbildning och arbetsmarknad. Det krävs också kännedom om individens eventuella behov av kompletteringar samt tillgängliga insatser inom och utom Arbetsförmedlingen för att en väl genomtänkt och individuellt anpassad etableringsplan ska kunna tas fram. Etableringsplanens tidsgräns bör i vissa fall kunna förlängas till tre år.

6. Utveckla valideringen

Arbetet med en förbättrad och mer effektiv validering av såväl utbildning som yrkeserfarenhet måste fortsätta. Valideringen måste utgå från individuella behov. En validering bör kunna påbörjas med engelska som språk. Om den nyanlända måste vara färdig med sin språkutbildning inför valideringen försenas inträdet på arbetsmarknaden rejält.

7. Ett jobb snabbt – samt fortsatt stöd till välmatchat jobb

Insatser för att främja ökad yrkesrörlighet är viktiga. I dag är det ofta svårt för nyanlända som fått ett jobb som inte är i nivå med personens kompetens att få fortsatt hjälp från Arbetsförmedlingen. Individer fastnar i dåligt matchade jobb, samtidigt som de tränger undan den bättre matchade arbetskraften. Därför bör fler av Arbetsförmedlingens insatser göras tillgängliga för nyanlända akademiker som visserligen arbetar men som inte har ett jobb i nivå med sin kompetens.

8. Kompletterande utbildningar – ett uppdrag för högskolan

Behovet av en kompletterande utbildning är stort för många nyanlända som har en utländsk akademisk examen som inte är direkt överförbar till svensk arbetsmarknad. Regeringen bör fortsätta se över dimensioneringen av kompletterande utbildningar utifrån arbetsmarknadens behov.

Möjlighet till komplettering bör finnas för fler utbildnings- och yrkesområden än i dag och bör individanpassas. En kortare, mer individanpassad komplettering är resurseffektivt för alla parter. Även här skulle fjärrundervisning kunna användas i delar av undervisningen med effektiviseringar och specialisering som följd.

9. Enklare tillträde till högskolan

Det måste bli enklare för utrikes födda att kunna läsa vid universitet och högskolor. I dag krävs generell behörighet, samt i många fall särskild behörighet. Många utrikesfödda akademiker som vill läsa vidare på högskolan saknar gymnasiebetyg att visa upp och blir därmed ej behöriga till högskolestudier. För den som har fått sin högskoleutbildning erkänd i Sverige bör högskolorna vara mer flexibla vad gäller tillträde till högskolan. Högskolorna bör även aktivt erbjuda de invandrade akademikerna möjlighet att få sin reella kompetens prövad.

10. Det måste bli enklare att slutföra en utländsk utbildning

Många yngre nyanlända har en oavslutad högskoleutbildning från hemlandet. Ansträngningar måste göras för att underlätta för dessa att fullfölja sina utbildningar. Det är slöseri för alla parter om nyanlända som kommer med en påbörjad utbildning inte avslutar sina studier på grund av att det är för krångligt.

Utrikesfödda akademiker – utmaning och potential

Stor potential

En femtedel av Sveriges akademiker är utrikes födda. År 2013 fanns ca 310 000 utrikes födda akademiker på den svenska arbetsmarknaden. Ca 76 procent av dessa var sysselsatta. Under de senaste åren har såväl antalet som andelen utrikes födda ökat i Sverige. Av många olika orsaker förväntas denna utveckling fortsätta. Att få fler utrikesfödda i arbete i nivå med sin kompetens är därför av central betydelse. Dessutom kommer generationsväxlingen på arbetsmarknaden att leda till ett stort rekryteringsbehov för att ersätta avgångar, och bristsituationer kommer att uppstå för vissa yrken. Den utrikesfödda befolkningen och särskilt de utrikes födda kvinnorna utgör således en stor arbetskraftspotential för Sverige de närmaste åren. Av dessa skäl måste vi på ett effektivare och snabbare sätt kunna integrera och etablera de nyanlända på svensk arbetsmarknad.

Utmaning

Det är väl känt att utrikes födda akademiker möter större svårigheter på arbetsmarknaden än inrikes födda akademiker. Saco publicerade år 2015 rapporten *Sveriges utrikesfödda akademiker* som i detalj går igenom situationen för utrikesfödda akademiker på svensk arbetsmarknad. Rapporten visar att de i högre utsträckning är arbetslösa, saknar tillsvidareanställning och är överkvalificerade i de anställningar de har. Det är tydligt att den akademiska kompetens som utrikes födda personer har inte utnyttjas fullt ut.

Största hindren

Det finns många faktorer som gör det svårt för utrikes födda akademiker att etablera sig på arbetsmarknaden i samma omfattning som de inrikes födda akademikerna. Arbetsgivare har många gånger svårt att värdera utländsk utbildning och yrkeserfarenhet. Därutöver förekommer olika typer av diskriminering. Utrikes födda saknar ofta nätverk till arbetsmarknaden, vilket är problematiskt då en stor del av alla arbeten förmedlas genom personliga nätverk. Ytterligare en förklaring är att utrikes födda akademiker många gånger saknar tillräckliga kunskaper i svenska, eller behöver anpassa sin utbildning till svenska förhållanden, för att få ett kvalificerat arbete.

Kortsiktig kostnad, långsiktig vinst

Det finns många skäl till varför de åtgärder som syftar till att tillvarata Sveriges utrikes födda akademikers kunskap och kompetens bör förbättras och förstärkas. Ett av de viktigaste skälen handlar om ekonomi – såväl de enskilda individerna som samhället har intresse av att tillvarata den resurs och den investering som en akademisk utbildning utgör. De åtgärder som vidtas bör därför inte värderas utifrån ett kortsiktigt kostnadsperspektiv för den enskilda myndigheten, utan utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv på lång eller medellång sikt.

¹ *Sveriges utrikesfödda akademiker*, Saco, juni 2015.

Saco har förståelse för att regeringen satsar på de utrikes födda med låg utbildning som står långt ifrån arbetsmarknaden. Däremot är det svårt att förstå varför regeringen inte samtidigt satsar på utrikes födda med hög utbildning, där enkla medel kan ge stor utväxling. Många studier visar att sådana satsningar är kostnadseffektiva.²

Om nyanlända akademiker i ett tidigt skede får kvalificerad hjälp krävs mindre insatser än om hjälpen kommer långt senare. Saco gav under 2015 ut en rapport som jämförde kostnaderna för att tillhandahålla kompletterande utbildning till en nyanländ akademiker med kostnaden för att utbilda en svenskfödd individ fram till en akademisk examen. Kostnaden för att validera och komplettera en utländsk utbildning är i genomsnitt en åttondel av utbildningskostnaden för den svenskfödda akademikern.³

Hur kan etableringen bli bättre och snabbare?

Sacos utgångspunkt är att invandrade akademiker är just akademiker. I denna skrift berörs ett antal områden som Saco anser bör förbättras för att tillvarata dessa akademikers kompetens. Många av dem är samtidigt relevanta för alla akademiker, och ofta för samtliga arbetsökande.

Vikten av tidig svenskundervisning

Goda kunskaper i det svenska språket är många gånger avgörande för att få ett kvalificerat arbete. En väl fungerande svenskutbildning är därmed en nyckelfaktor för att korta tiden för invandrade akademikers etableringsprocess. Sfi-lärarnas kompetens och förutsättningar att bedriva sin verksamhet är avgörande och här finns en stor förbättringspotential. Akademiker bör läsa tillsammans med andra akademiker, och i så stor utsträckning som möjligt bör undervisningen vara yrkesinriktad och kombinerad med möjligheten att praktiskt tillämpa språket på en arbetsplats. Att exempelvis en ingenjör tidigt får lära sig svenska med andra ingenjörer förbättrar chanserna till en snabb inlärnin g av det språk som hen behöver för att etablera sig på arbetsmarknaden. Detta är inte möjligt om varje kommun måste ansvara för svenskundervisning inom många yrkesområden och branscher.

Ett sätt att möjliggöra en yrkesinriktad Sfi är att använda fjärrundervisning. Genom fjärrundervisning eller genom att olika kommuner och regioner specialiserar sig på olika branscher blir det möjligt att tillhandahålla en mer riktad utbildning med hjälp av mer homogena utbildningsgrupper. På så vis kan riktade målgrupper nås över hela landet, och utbildningen förbättras och effektiviseras. Därutöver kan

² Se exempelvis Riksrevisionen, 2011: *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning*; Jusek, 2011: *Är det lönsamt att satsa på kvalificerade insatser för invandrade akademiker?*

³ Saco, 2015: *Vad kostar en akademiker?*

det vara ett sätt att hantera den rådande och eskalerande lärarbristen inom sfi-undervisningen.

Om språkutbildningen dessutom varvas med praktik får den nyanlända möjlighet att behålla sin yrkesmässiga kompetens, kunskap om hur yrket utövas i Sverige samt möjlighet att behålla den självkänsla som grundar sig i yrkesidentiteten. Därutöver underlättas språkinläringen om de studerande aktivt får använda sig av språket parallellt som de läser det. En snabbt påbörjad svenskundervisning som är yrkesinriktad och gärna kombinerad med möjligheten att praktiskt tillämpa språket på en arbetsplats kan minska etableringstiden och bör öka chanserna till ett kvalificerat arbete för nyanlända akademiker.

Nationellt fokus och goda informationsvägar är nödvändiga. Dels för att den yrkesinriktade sfi-utbildningens potentiella deltagare ska få kännedom om dess existens, dels för att Sverige är ett till ytan stort land med en utspridd befolkning. Ett effektivt sätt att kunna målgruppsanpassa sfi-undervisning kan vara att utveckla olika specialenheter eller noder i olika delar av landet. En uppdelning där exempelvis ingenjörer utbildas i svenska med specialfokus inom en kommun, ett annat fokus mot lärare i en annan kommun osv. På detta sätt kan samhället effektivt utnyttja sina resurser. Vi föreslår en liknande strategi för de kompletterande utbildningarna för utrikesfödda akademiker.

Vidare bör sfi-utbildningen bedrivas i så flexibel form som möjligt, för att möjliggöra att svenskstudierna kombineras med arbete, andra studier eller föräldraledighet. Att många personer lämnar sfi i förtid bör följas upp i större utsträckning. Beror det på att utbildningen inte håller tillräckligt hög kvalitet, eller har personen lämnat för arbete?

Skapa en sammanhållen vägledning till svensk arbetsmarknad

En invandrad akademiker ska kunna planera sin framtid i Sverige med så god information som möjligt. Ett problem i dag är att det inte finns någon samlad information om tillgängliga insatser för invandrade akademiker. En förklaring till detta är den kortsiktiga projektverksamheten, vilken försvårar informationsspridning till potentiella deltagare. Men det handlar även om bristande samordning mellan myndigheter, länsstyrelser och kommuner. De invandrade akademikerna får därför mycket varierande hjälp beroende på kunskapen hos den enskilda handläggaren eller motsvarande.

Regeringen bör ge lämplig aktör eller aktörer i uppdrag att ta fram eller samordna en sammanhållen vägledning för nyanlända. Delvis handlar det om att samordna de digitala verktyg som redan finns på olika håll. Det måste vara lättare att få vägledning om den effektivaste vägen till svensk arbetsmarknad. I dag finns många vägledningsinsatser, i form av digitala verktyg där Sacos eget initiativ Omstart är ett bland flera. Dessa olika initiativ borde samordnas och göras mer välkända, både bland dem som är nya i Sverige och dem som har till uppdrag att hjälpa dessa grupper. De webbportaler som finns i dag täcker bara avgränsade områden, alternativt

finns tillgängliga för utvalda grupper. Ambitionen måste därför vara att skapa en sammanhållen vägledning som både täcker hela arbetsmarknaden och är tillgänglig för alla som behöver den.

Representanter från relevanta myndigheter och organisationer bör medverka i att sammanställa såväl allmän som yrkes- och utbildningsspecifik information om vad utrikesfödda själva kan göra och vad de kan få hjälp med för att snabbt etablera sig på arbetsmarknaden. En sådan vägledning kan dels bidra till att den nyanlända på egen hand kan göra informerade val, dels stödja dem som i sitt arbete ska vägleda målgruppen.

Här erbjuder Saco och Sacoförbunden sin kunskap vad gäller invandrade akademiker. Ett vägledningsarbete är redan påbörjat genom webbportalen Omstart (www.saco.se/omstart). Syftet med Omstart är att visa vad invandrade akademiker själva kan göra och vad de kan få hjälp med för att snabbt etablera sig på arbetsmarknaden. Hur de ska göra för att kunna utöva sitt yrke eller få nytta av sin utbildning varierar och det finns för de olika utbildnings- och yrkesinriktningarna särskilda krav för att etablera sig i Sverige. I Omstart finns specifik information om vägen till arbete utifrån ett 60-tal olika yrkes- och utbildningsinriktningar, men även information om hur svensk arbetsmarknad och utbildningsväsende fungerar. Omstart kan ingå i en bredare webbportal som riktar sig till alla invandrade grupper som vill utbilda sig eller jobba i Sverige.

Den samordnade vägledningen bör nå den nyanlända så snart som möjligt efter ankomst till Sverige och oavsett grund för uppehållstillstånd. Vägledningen bör därför förmedlas redan vid första kontakten med Migrationsverket, men även användas av övriga aktörer vars arbete på olika sätt syftar till att underlätta målgruppens etableringsprocess. Bland dessa kan nämnas etableringshandläggare, arbetsförmedlare, sfi-lärare, studie- och yrkesvägledare samt personal inom andra myndigheter, länsstyrelser och kommuner med ansvar för integrations- och arbetsmarknadsfrågor.

En förbättrad studie- och yrkesvägledning

En förbättrad webb-baserad vägledning kan betyda mycket för många, men vissa individer kommer även fortsatt att behöva lite mer personlig hjälp. Utöver en förbättrad information och vägledning via webb och digitala verktyg behövs också en förbättrad studie- och yrkesvägledning inom såväl utbildningsväsendet som Arbetsförmedlingen. Om all information får en enda huvudnod blir det också lättare för vägledarna att hjälpa till. Det blir även lättare att sprida nyheter och förändringar inom exempelvis Arbetsförmedlingen, kompletterande utbildningar eller motsvarande.

En modern arbetsförmedling

Arbetssökande bör erbjudas en så bra service som möjligt – oavsett vilka de är och var de bor. Detta kräver nya lösningar och en annan organisation än dagens. För att Arbetsförmedlingen ska klara att matcha sökande med vakanser krävs att förmedlingen har kunskap om vilka jobb som de sökande matchar. En och samma förmedlare kan inte ha överblick

över hela arbetsmarknaden. Bristen på specialisering hos arbetsförmedlarna drabbar inte minst akademiker som kan ha utbildningsinriktningar som få förmedlare har kunskap om. Men alla resurser kan av naturliga skäl inte finnas på alla arbetsförmedlingar. Därför måste inslagen av arbetsdelning och specialisering öka. En sådan specialisering skulle exempelvis kunna innebära att vissa handläggare ansvarar för akademiker inom en viss bransch eller med en viss utbildningsinriktning (exempelvis samhällsvetenskapliga utbildningar). Dessa handläggare bör få information om vilka kompetenser dessa utbildningar ger, vilka jobb som kan vara relevanta samt träffa arbetsgivare för att bilda sig en uppfattning om efterfrågesidan. Arbetsförmedlingen behöver i större utsträckning än i dag skapa kontakter med företag, myndigheter och organisationer. För att kunna etablera och förbättra relationer med arbetsgivare måste det finnas arbetsförmedlare som förstår sig på deras behov.

Det är rimligt att Arbetsförmedlingen kraftsamlar på orter med en hög andel akademiker. Det är samtidigt viktigt att akademiker som befinner sig på andra orter också har tillgång till kvalificerad hjälp. Eventuellt kan detta lösas via digitala hjälpmedel. Arbetsförmedlingen måste dock utveckla förmågan att styra sökande och arbetsgivare till förmedlare och insatser som inte nödvändigtvis finns på den egna orten. Detta fordrar kunskap om resurserna inom den egna organisationen. Viktigt är också att Arbetsförmedlingens ledning, genom strategiska satsningar, gör det möjligt för enskilda arbetsmarknadsområden att bygga upp specialistkompetenser som kan vara nyttiga för ett större upptagningsområde. Utan sådana resurser riskerar många nationellt viktiga verksamheter att aldrig bli av. Arbetsförmedlingen bör även tillhandahålla ett gediget handläggarstöd med information utifrån olika sökandegrupper (i detta fall utrikes födda akademiker med en viss utbildningsinriktning). Arbetsförmedlingen bör också se över sina interna riktlinjer, så att liknande fall får samma bedömning.

Behov av förändringar i etableringsreformen

De nyanlända grupper som omfattas av etableringsreformen måste också få del av den specialisering som Arbetsförmedlingen bör genomföra för exempelvis akademiker. Etableringshandläggarna kan inte vara en isolerad del av myndighetens verksamhet. De nyanlända akademikerna bör, i likhet med övriga akademiker, få möta handläggare med kunskap om deras utbildning och arbetsmarknad. Detta är nödvändigt för att en väl genomtänkt och individuellt anpassad etableringsplan ska kunna tas fram, tillsammans med kännedom om individens eventuella behov av kompletteringar samt tillgängliga insatser inom och utom Arbetsförmedlingens regi.

Erfarenheter från Sveriges läkarförbund visar i praktiken att den utsatta tidsgränsen ibland är för snäv. Saco anser att regeringen bör förlänga den maximala tidsgränsen till tre år. Detta var också det förslag som lämnades av utredningen som föranledde etableringsreformen⁴. Tidsgränsen ska redan i dag vara individuell och behovsprövad, och Saco anser att en förlängning av den maximala tidsgränsen endast bör utnyttjas för de

⁴ SOU 2008:58.

individer som har behov av en längre etableringstid. Saco anser även att de sociala insatserna inom ramen för etableringsreformen bör utvecklas och inbegripa en tydligare ansvarsfördelning. Detta gäller alltifrån hantering av ”vardagliga frågor” till flyktingrelaterad ohälsa. Eftersom systemet med etableringslotsar har avskaffats och inte ersatts av något annat behövs en analys av hur de behov som lotsen skulle tillgodose bäst kan tas om hand framöver.

Validering

Arbetet med en förbättrad och mer effektiv validering av såväl utbildning som yrkeserfarenhet måste fortsätta. Oavsett vilken utbildning eller yrkeserfarenhet en person har med sig är det värdefullt att få ett intyg på just det. Intyget kan sedan användas för att söka liknande jobb men även andra jobb. Huruvida en validering görs verkar i dag vara för beroende av vilken utbildning eller erfarenhet individen har med sig, samt var i Sverige hen hamnar. Regeringen har tillsatt en nationell delegation för validering med syfte att följa, stödja och driva på ett samordnat utvecklingsarbete inom valideringsområdet på den nationella och regionala nivån. Saco välkomnar detta, och hoppas att resultat från arbetet kan ses inom en snar framtid.

Validering som instrument fyller två funktioner. Dels är det ett medel för att avgöra om individen, för att vara attraktiv på svensk arbetsmarknad, behöver komplettera sin utbildning. Dels innebär det att de personer som har tillräckliga kvalifikationer för att arbeta i Sverige, men ännu inte har fått chansen att prövas i en arbetssituation, får ett intyg på detta.

Ett jobb måste kunna leda till ett annat välmatchat jobb

Insatser för att främja ökad yrkesörslighet är viktiga. I dag kan det tyvärr vara svårt för nyanlända som fått ett jobb som inte är i nivå med personens kompetens att få fortsatt hjälp från Arbetsförmedlingen. Detta bidrar till att individer fastnar i dåligt matchade jobb, samtidigt som det tränger undan den arbetskraft som är bättre matchad för dessa jobb. Vissa av Arbetsförmedlingens insatser bör göras tillgängliga för invandrade akademiker som visserligen arbetar men som inte har ett jobb i nivå med sin kompetens. Det måste alltid vara rätt att ta ett jobb i väntan på det rätta jobbet. Men det får inte leda till en inlåsning i ett felmatchat jobb. Diskussionen om att en invandrad akademiker bör ta första bästa jobb bör i stället vändas till hur en ökad yrkesörslighet kan främjas.

Arbetsförmedlingen och fackförbunden

Det är viktigt att Arbetsförmedlingen stödjer, och när behov finns samverkar, med fackförbund som driver arbetsmarknadsinriktade projekt för medlemmar. Sacoförbunden Jusek och Sveriges Ingenjörer bedriver exempelvis mentorskapsprojekt för invandrade akademiker. Den här typen av verksamhet är till stor hjälp. Behovet att få hjälp med att bygga upp arbetsmarknadsrelaterade nätverk är stort men många nyanlända i

Sverige får ingen hjälp. Fackliga initiativ av det här slaget konkurrerar inte med, utan kompletterar, den vanliga Arbetsförmedlingen. Deltagare i projekt bör inte riskera att bli av med sin ersättning så länge ett projekt inte hindrar arbetssökande eller deltagande i etableringsplanen. Samverkan kan handla om att Arbetsförmedlingen hjälper fackförbund att hitta lämpliga projektdeltagare. Den kan också handla om att Arbetsförmedlingen bidrar ekonomiskt till utbildning och handledning av mentorer och coacher vars utbildning och erfarenheter överensstämmer med fackförbundets profil. Det är också viktigt att samverka kring individuella handlingsplaner så att budskapen inte blir motstridiga. Information om dessa insatser bör spridas i ovan nämnda vägledning, och regeringen bör överväga hur fler aktörer kan uppmanas att bedriva liknande arbete. Saco har konstaterat att en majoritet av akademiker kan tänka sig vara mentorer åt nyanlända på arbetsplatsen, så det verkar finnas möjligheter att utvidga Juseks och Sveriges ingenjörers program.⁵

Ökade incitament för fler praktikplatser

Tillgången till fler praktikplatser för utrikes födda akademiker är viktig. Praktiktiden fyller ett flertal funktioner. Det ger individen kunskap om hur yrket utövas i Sverige samt möjlighet att få sin kompetens prövad och uppmärksammas. Under praktiken förbättrar deltagarna sina svenskkunskaper och får chansen att bygga ett eget arbetsrelaterat nätverk.

Bristande tillgång till praktikplatser är problematiskt för alla nyanlända akademiker, men utgör ett särskilt bekymmer för de legitimationsyrken där praktik eller provtjänstgöring är en obligatorisk del i den etableringsprocess som krävs för att få arbeta i Sverige. Regeringen bör överväga hur incitamenten för att erbjuda praktik till invandrade akademiker kan stärkas, och hur goda exempel på välfungerande etableringsprocesser kan uppmanas och spridas över landet och till andra yrkesområden.

Problemet kan exemplifieras utifrån läkare med utbildning från tredje land. Den enskilda kliniken eller vårdcentralen ser till sin egen verksamhet, där man främst är i behov av färdiga specialister. Ett långsiktigt och nationellt perspektiv saknas oftast och incitamenten för den enskilda kliniken eller vårdcentralen att ge stöd till nyanlända är därför ganska svagt. Det finns dock goda exempel från enskilda landsting som har ordnat språk- eller praktikprogram för läkare som aktivt rekryterats från andra EU-länder.

Kompletterande utbildningar – ett uppdrag för högskolan

De kompletterande högskoleutbildningarna för utrikesfödda akademiker kan inte längre hanteras som ett undantag eller som en

⁵ Novus opinionsundersökning genomförd bland akademiker på uppdrag av Saco, 2015.

arbetsmarknadspolitisk åtgärd. De bör i stället vara en del av högskolans ordinarie uppdrag. Det skulle gynna långsiktigheten för såväl högskolorna som den som behöver komplettera sin utbildning. De kompletterande högskoleutbildningarna bör vara en del av den reguljära utbildningspolitiken och få en långsiktig finansiering.

Det är glädjande att regeringen har lyssnat på Sacos argument och nu har tillsatt mer pengar de närmaste åren för att utöka antalet platser. Men regeringen måste fortsätta att se över dimensioneringen. De kompletterande utbildningarna måste på ett tydligt sätt utgå från arbetsmarknadens behov och då krävs fler utbildnings- och yrkesområden än i dag. Enligt ett förslag från Jusek borde också regeringen tillåta mer inriktade kompletterande utbildningar. För att få exempelvis motsvarande svensk juristexamen krävs omfattande kompletteringar. Men utrikes födda akademiker har i de flesta fall redan valt en yrkesbana i hemlandet. Om en utrikes född jurist till exempel har arbetat med skatterätt i sitt hemland och vill fortsätta med detta bör hen utöver de grundläggande kurserna i Sverige kunna begränsa sin komplettering till hens redan valda inriktning, i detta fall skatterätt. På så vis kan många av de kompletterande utbildningarna förkortas och effektiviseras.

Informationsinsatser krävs för ökad kännedom om kompletterade utbildning

Det är också viktigt att satsa på informationsinsatser för att bättre kunna nå fram till såväl de invandrade akademikerna som är i behov av dessa utbildningar som arbetsförmedlare och andra handläggare på berörda myndigheter. En undersökning utförd under 2015 visar att nästan hälften av de studerande vid ULV (utländska lärares vidareutbildning) hade varit i Sverige mer än 4 år innan de fick kännedom om utbildningen. Läs mer om Sacos syn på kompletterande högskoleutbildningar i rapporten *Vad kostar en akademiker?* på www.saco.se.

Enklare tillträde till högskolan

Många utrikes födda akademiker vill läsa vidare på högskolan för att öka sina möjligheter att få ett kvalificerat arbete. Det kan röra sig om antingen kompletterande studier, eller andra studier på grund och avancerad nivå. En svårighet är dock att högskolorna ofta kräver gymnasiebetyg för att bli antagen till grundnivå, oavsett om en person redan läst 2 år på universitet.

Kommer man till Sverige med avslutad högre utbildning och vill läsa vidare på avancerad nivå är behörighetskraven motsvarande kandidatexamen samt Engelska 6. Vill man däremot läsa kurs eller program på grundnivå krävs avslutat motsvarande gymnasium. Det är en generell regel som gäller i princip världen över: ger ens gymnasieutbildning eller motsvarande tillträde till högre studier i

utbildningslandet gör det även det i Sverige. Därtill krävs språkkrav på Svenska 3 och Engelska 6 samt ytterligare särskilda behörighetskrav beroende på utbildning.

Många utrikesfödda akademiker med högskoleutbildning saknar gymnasiebetyg att visa upp och blir därmed ej behöriga till högskolestudier på grundläggande nivå. Denna byråkrati innebär ofta att det tar onödigt lång tid för de berörda att påbörja sina studier, och i vissa fall innebär det att de aldrig påbörjas. För den som har fått sin högskoleutbildning erkänd i Sverige bör högskolorna vara mer flexibla vad gäller tillträde till högskolan. Individer som redan tagit sig igenom en högskoleutbildning bör inte kunna anses ej behöriga att läsa på högskolan, såvida det inte är uppenbart att vissa särskilda kunskapskrav ej uppfylls. Högskolorna bör även aktivt erbjuda de invandrade akademikerna möjlighet att få sin reella kompetens prövad.

Oavslutade högskoleutbildningar från utlandet

Många nyanlända har inte kunnat slutföra sin högskoleutbildning i hemlandet då de varit tvungna att fly. Idag är processen för att återuppta studier i Sverige för lång och för krånglig. Först måste de berörda lära sig tillräckligt mycket svenska för att klara motsvarigheten till Svenska 3, samt läsa motsvarande engelska 6 och eventuellt andra behörighetskrav. Därefter ska de söka i konkurrens om att komma in på den aktuella utbildningen, och därefter kan de söka om att få redan genomgångna delar av utbildningen tillgodoräknade och eventuellt gå in på rätt nivå i sin utbildning. Ansträngningar bör göras för att underlätta denna process för berörda. Till exempel ges vissa utbildningar redan idag på engelska och då bör man kunna overse med kravet på svenska 3. Det bör även möjliggöras att få den genomgångna utbildningen validerad och därefter besked om vilka kurser/delar av utbildningen som krävs för att den ska anses fullföljd i Sverige. I de fall endast mindre delar återstår bör individen ges möjlighet att ta enbart de relevanta kurserna.

En snabbare etablering kräver långsiktighet

Ett grundläggande problem är att en stor del av de insatser som finns för att förbättra utrikes föddas position på arbetsmarknaden bedrivs i tidsbegränsade projekt. Avsaknaden av en långsiktig planeringshorisont försvårar utförarnas möjlighet att planera och dimensionera sin verksamhet samt att rekrytera och bibehålla kompetent personal. Därutöver försvåras möjligheten att samla och sprida information om dessa insatser.

Många insatser för att tillvarata invandrade akademikers kunskaper förefaller lovvärda. För att säkerställa att begränsade skattemedel används på bästa sätt bör dessa insatser dock utvärderas, något som sällan sker i dag. Regeringen bör därför ge instruktioner om och resurser till uppföljning av de insatser som finansieras genom statliga medel såsom Korta vägen, kompletterande utbildningar etc. De projekt som efter en

utvärdering visat sig vara välfungerande bör få en mer permanent organisation och finansiering.

³ Se exempelvis Riksrevisionen (2011): *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning*; Jusek (2011): *Är det lönsamt att satsa på kvalificerade insatser för invandrade akademiker?*

Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, är den samlande organisationen för Sveriges akademiker. Vi är en partipolitiskt obunden facklig centralorganisation. Sacos 23 självständiga förbund företräder yrkes- och examensgrupper från hela arbetsmarknaden, inklusive egenföretagare. Något som förenar våra medlemsförbund är akademisk utbildning, kunskap, kompetens och yrkesstolthet. Totalt är 670 000 akademiker medlemmar. Som företrädare för Sveriges akademiker är det självklart för Saco att ständigt påverka kunskapsnivån i Sverige. Utbildning och forskning som ger kunskap är en investering för såväl samhället som individen och är en av de viktigaste faktorerna för tillväxt och utveckling av ett samhälle.

Saco, Box 2206, 10315 Stockholm
tel vx: 08-6134800, www.saco.se